

META L-MARA TIBQA' TMIERI

KUMMIEDJA B'ATT WIEHED

Ta' A. CREMONA

PERSUNAĠĠI

ĠAN FELIĆ, żewġ

KAROLINA

SOFIE, binthom

ĠAMRI, ġennien fid-dar ta' Ġan Felić

SAVER, neguzjant

ĠOĠO, ibnu

ĠERVAŻJU, nutar

ALDO, żaġħżuġħ bin

IL-BARUNI CIANTAR

DOVINA, oħt Ġan Felić

TESSIE, seftura fid-dar ta' Ġan Felić.

F'MALTA, IL-LUM

Salott fid-dar ta' Ġan Felić, tavolin tal-kawba fin-nofs b'xi kotba tal-moda fuqu. F'nofsu vażun iffjurat b'bukett fjuri ħiereġ minn fomm. Sofà miksi lewn aħmar mal-ħajt faċċata u żewġ pultruni mik-sijin ukoll lewn aħmar, waħda f'kull ġenb. Tieqa fil-ħajt tal-faċċata bil-purtieri trasparenti li minnhom jidher il-beraħ li jaġhti għal ġnien bis-siġar. Mal-lemin bieb bil-purtieri ħomor.

SOFIE u DOVINA deħlin fis-salott mill-bieb tal-lemin.

Dovina: M'hix hawn il-mamà?

Sofie: Harget, zi.

Dovina: Ilha?

Sofie: Ilha xi siegħa... Kellha tmur għand is-Sur Saver, il-prokuratur ta' sid il-Villa ta' Hal Balzan.

Dovina: Għadu mhajjar il-papà li jixtriha?

Sofie: Il-papà iva, l-iktar minħabba l-ġnien u s-siġar tal-laring u frott li fih; imma l-mamà, milli jidher, mhux ħlief thas-sarlu... mhux ħlief jitlewmu fuq hekk minn fil-ġhodu sa

fil-ghaxija... kieku taf... l-iktar fuq il-mejda. Dik il-mamà mbagħad ma terħilux wahda... dejjem tmerih... jekk hu tgħid iswed, hi tgħidlu abjad.

Dovina: Dik il-villa nafha, ma fihiex xi tmaqdar; qiegħda f'tarf ir-raħal, mhux bogħod mid-dar tiegħi ta' Hal Lija. Kemm huwa sewwa li fis-sajf inkunu qrib xulxin.

Sofie: Jien biex ingħidlek, zi, ma xtaqtx li nitbiegħdu mill-belt. Hawn il-belt dejjem tgħaddiha... ħbiebi kollha l-belt... wisq ftit li ssibhom imorru fil-kampanja fis-sajf, ħlief forsi f'xi post ta' xatt il-baħar.

Dovina: U issa kif baqgħu?

Sofie: Xejn, il-mamà qatgħetha li l-papà m'għandux jixtriha, u dal-ghodu stess, wara tlewwima mal-papà ahna u niehdu t-tè, libset u ħarġet b'dagħdigha kbira u marret għand il-prokuratur ta' sid il-villa biex tħassar il-ftehim kollu li l-papà kien għamel miegħu.

Dovina: U x'inhi r-raġuni?

Sofie: Il-mamà tistaqsihiex x'inhi r-raġuni. Dak li jdoqqilha f'rasha ma jneħħihulha hadd... Hekk, hekk... m'hemmx raġuni.

Dovina: Imma xi raġuni jrid ikun hemm.

Sofie: Ir-raġuni sewwa ma tistax tkun tafha. Daqqa tgħid għax il-prezz tagħha għoli; daqqa għax Hal Balzan huwa raħal monotonu, m'hemmx ħbieb li tafhom, u l-mamà trid tedha ma' familji ħbieb tagħna l-belt. Imma jiena naħseb' li hija mħajra gġiegħel lill-papà jixtri xi dar San Pawl il-Baħar, qrib id-dar tas-Sur Saver, neguzjant ix-xatt.

Dovina: Is-Sur Saver, neguzjant ix-xatt?

Sofie: Bil-maħzen ix-xatt, għandu ibnu fin-negozju miegħu... darba ġie jkellem lill-papà fuq xi kummissjoni... ġie flimkien ma' ibnu... jien kont id-dar u sejhitli l-mamà biex nagħmel konozzenza tagħhom.

Dovina: San Pawl il-Baħar kieku aħjar, hux tassew Sof?... Xi tgħid?

Sofie: Jien għalija, zi, bħalissa ma joghġobni mkien, imkien ma joghġobni hlief hawn il-belt... *talkie*... ħbieb... kuncerti...

Dovina: Kulhadd fejn jiġbdu, m'għandniex xi ngħidu... Il-papà jhobb il-ġonna... u għalhekk il-villa bil-ġnien jippreferiha... il-mamà togħġobha iżjed dar fejn il-baħar u s-sinjurina Sofie tħobb toqgħod il-Belt għax għandha wkoll x'jiġbidha. Qiegħda ngħid sewwa, Sof?

Sofie (*Titbissem u tbaxxi rasha*).

- Dovina:** Tbxaxi rasek xejn. Qieghda nghid sewwa?... Ilhom isef-fuli f'widnejja li hemm xi kalamita fin-nofs.
- Sofie:** Zi, se nghid lilek biss... imma lill-mamà tghidilha xejn... ghax taf int... dik mhux bhall-papà... dejjem tmur kontra x-xewqa tal-papà u tieghi. Ma nistax nuriha li nixtieq xi haġa li ma tkunx trid thajjarni għal xi haġ'ohra. Xahar ilu, f'tieg li sar l-*Hotel Phoenicia*, sirt naf lil ċertu żaġġużgh student ta' l-Università għal kors ta' spizjar, joqġhod il-Belt, għalkemm kultant niesu jmorru f'dar tagħhom fil-kampanja. Bħalissa l-papà tiegħu msiefer u qieghed jistennieh ġej mis-safar u qalli li għandu jtarraflu xi haġa u jkellel lill-papà tieghi... Kieku taf kemm, jaħasra, iħobbni, u jien ukoll zi, kemm għandi grazzja miegħu. Ma tghaddix ġurnata li ma jiġix jistennieni fil-kantuniera tad-dar biex noħroġ flimkien.
- Dovina:** U l-papà ma jaf b'xejn?
- Sofie:** Il-papà, milli jidher, sama' b'xi haġa... u mhux hliet iġhidli b'nofs daħka: "Eh! Sofie, Sofie... Nixtieq naf għalfejn f'xi s-sitta hađtha bi drawwa li toħroġ ta' kuljum". Jien inwieġbu: "Fejn tridni mmur... is-soltu... niltaqa' mal-ħbieb tieghi, il-Barrakka". "Iva eh!" iġhidli hu. "Il-Barrakka. Qis li ma ddumx ma tiġi... u flok il-Barrakka tmur ma' xi ħbieb ohra".
- Dovina:** U l-mamà?
- Sofie:** X'wahda din, jekk tkun taf! Ġlieda mieghi u ohra wisq akbar mal-papà! Ghax biex ingħidlek is-sinjura mamà għandha f'rasha lil xi haddiehor.
- Dovina:** Lil haddiehor? U lil min?
- Sofie:** Lil bin is-Sur Saver, dak in-neguzjant li semmejtlek.
- Dovina:** U kif taf?
- Sofie:** Ghax ġimgha ilu, meta l-papà u l-mamà, wara ċ-ċena daħlu fil-kamra tar-rqad, smajt lill-mamà titlewwem mal-papà ghax ma qabilx mal-proposta li għamlitlu biex ilaq-qghuni ma' bin is-Sur Saver u jġharrsuni miegħu. Jien smajthom minn wara l-bieb tal-kamra. Kienu l-ħdax ta' bil-lejl.
- Dovina:** U l-papà għandu pjaċir b'dan li qieghda tkellem?
- Sofie:** Nahseb li għandu. Aldo għandu jittlob lill-papà tiegħu biex jiġi jkellel lill-papà tieghi... (*pawsa*). Iskot. Qieghda nisma' l-qanpiena ta' l-antiporta... Diehla l-mamà... Zi, mur oqġhod fuq dik il-pultruna u jien fuq l-ohra u ndawru d-diskors. (*Sofie taqbad il-"Ladies Pictorial" minn fuq it-tavolin, toqġhod fuq pultruna u tqalleb il-ktieb*).

- Dovina:** *(Toħroġ ix-xogħol tas-suf mill-borża u taqbad taħdem bil-labar tal-ġhadam).* Il-papà għadu fil-ġnien?
- Sofie:** Nahseb.
Karolina tidhol u ddawwar wiċċha lejn Sofie, bla ma tin-tebah b'Dovina, li tibqa' b'rasha baħxa taħdem ix-xogħol tas-suf. Wiċċha mberghen u nifisha maqtuġh.
- Karolina:** Il-papà mhux hawn?
- Sofie:** Hallejtu fil-ġnien mal-ġennien.
- Karolina:** X'inhu jagħmel?
- Sofie:** Ma nafx. *(Terfa' rasha min fuq il-ktieb).* Ma, hawn iz-zija Dovin.
- Karolina:** Iz-zija Dovin? *(Iddawwar wiċċha).* X'għandna Dovin? Skużani, ma ndunajtx bik. Għax biex ingħidlek bħalissa, bis-saħna li għandi fuqi m'iniex qieghda nara hliet ċpar quddiem.
- Dovina:** Xi ġralek, Karolin?
- Karolina:** Il-kuntrarju kollu ma' wiċċi jiġi. Dak li ngħid jien hawn ġew ma jgħodd xejn; kulhadd jagħmel ta' rasu, ibda minn ħuk, żewġi, u spicċa fl-anqas qaddej jew qaddejja ta' ġewwa did-dar.
- Dovina:** Kulhadd b'xi difett fid-dinja, Karolin. Ahna n-nisa, imbagħad, xi minndaqqiet nippretendu li r-raġel għandu dejjem joqgħod għall-kapriċċi tagħna biss u xejn ma nqisu li nikkuntentawh f'xi kapriċċi jew gostijiet tiegħu. Biex inżommu l-paċi jehtieg wiehed jagħder u jissabbar b'xulxin. Bħalek kont jien għall-ewwel meta kelli 'l żewġi haj, imma fl-aħħar kelli ndaħħalha f'rasi li għall-paċi tad-dar u għall-ġid ta' saħħitna t-tnejn, fejn nistgħu, nikkuntentaw lil xulxin.
- Karolina:** Żewġek kien qaddis. Ma kienx jagħmel haġa mingħajr il-pjaċir tiegħek.
- Dovina:** Kemm sejra żball, Karolin; kemm kelli niehu paċenzja b'xi kapriċċi li kellu... kapriċċi ta' żmien ġuvinturitu li ma riedx jaqtagħhom, fhimtni inti, u dam ma qatagħhom, u li kieku ma kienx is-sabar u l-għaqal tiegħi kien jibqa' biex jirrovina ġidu u d-dar... Eh! Karolin, kemm kont nibqa' nieqsa minn xi kapriċċi tiegħi, ta' mara li kont, dak iż-żmien, tgħoddnix bħal-lum, kont għadni fl-aħjar tiegħi, iva... l-iktar f'ilbiesi, biex ma ntihx il-lala li jaħli flusu fil-logħob, u f'xi hwejjeġ oħra, ma noqgħod insemmi xejn... Imbagħad ngħiduha kif inhi, hija Ġan Felic, x'kapriċċi għandu li bihom qieghed jonqos mir-rispett lejki jew li bihom qieghed iġharraq ġidu u ma jilhaqx mal-bżon-

nijiet tad-dar?... hliief li hu medhi wara s-siġar, il-fjuri u t-trobbija ta' l-annimali?...

Karolina: Xejn, xejn... taħseb int... Għadni kif ġejja minn għand il-prokuratur ta' sid il-villa f'Hal Balzan li s-sur huk thajjar jixtri għax fiha ġnien sabiħ u mimli bis-siġar tal-frott u bil-fjuri... Sa jberbaq kapital ta' 6,000 lira, danakollu għax iħobb il-ġnien, bħallikieku l-ġnien li għandna hawn-hekk ma kiex biżżejjed biex jedha bih. Anqas li konna sa narmaw xi hanut għall-bejgħ tal-frott u tal-fjuri... Imma dan kollu għall-ġenn ta' rasu... għax dan mhux hliief ġenn, ġenn u ġenn.

Dovina: Ngħid jien aħjar kapriċċi bħal dawn inkella haġ'ohra. Dan hu d-delizzju tiegħu... kapriċċi ohra m'għandux. Igawdi l-villa hu u inti, u għada jew pitgħada t-tifla. M'humieq flus mormija.

Karolina: Tgħid int. Kien hemm fejn kapital bħal dak jimpjegah f'xi haġa li tirrendi aħjar. Imma Dovin, din il-haġa lilek ma toqrosokx, imma lili toqrosni. Bhalissa hadt tbaqbiqa mal-prokuratur tas-sid u ohra nehodha miegħu. Mort biex inhassar il-ftehim li għamel huk mal-prokuratur. Dan kontra l-ordni ta' żewġi ma jrid inhassar xejn. Insib li żewġi tah l-aħhar kelma, li sar diġà l-konvenju, għalkemm jif-firma l-kuntratt tax-xiri. Imma dan il-kuntratt ma jsirx u ma jsirx.

Dovina: Wara kollox din haġa tista' tisewwa bil-kelma t-tajba... (*Tiġbor ix-xogħol tas-suf u titf'għu fil-borża. Tqum minn fuq il-pultruna u tiegħu b'idejn Karolina*). Bil-kelma t-tajba, ngħid jien, kollox jista' jissewwa... Intant, jiena sejra; ġejt biex inkellem lil hija fuq dik il-prokura li hal-lejtlu ta' hwejġi. Nispera li nerġa' narak... u jkun kollox sewwa. Sa mmur nara nsibx lil Gan Karl fil-ġnien qabel ma tinqalagħlu xi żjara... Nerġa' narak...

Sofie: Jiena sejra maz-zija...

Karolina: Int. jekk jogħġbok, oqgħod hawn għax irrid inkellmek.

Dovina (*Hija u hierġa*): Sahha, Sof.

Sofie: (*Naraw x'inqala!*) Sahha, zi.

Karolina: Isma' 'l hawn, sinjurina.

Sofie: Hawn jien, ma.

Karolina: Halli dak il-ktieb tal-moda fuq il-mejda u ismagħni.

Sofie (*Tpoġġi l-ktieb fuq it-tavolin*): Hawn jien, ma.

Karolina: Naf li int hawn, imma naħseb li moħħok huwa wisq 'il bogħod minn hawn. Erfa' rasek u haress lejja. Jew daż-

żmien bil-kemm għandek il-ħila tħares lejja? Tiskarta l-ħarsa tiegħi... Donnok tistħi tħares lejja.

Sofie: Ma nistax nifhemek, ma.

Karolina: Mela ħalli nfiehemek jien aħjar. (*Tbidel it-ton*). L-ewwelnett x'inhil din tiegħek li ta' kuljum toħroġ għal xi l-ħamsa u ma tiġix qabel it-tmienja ta' filgħaxija bl-iskuża li sejra tiltaqa' ma' ħbiebek tal-kulleġġ?

Sofie: Jien hawnhekk ma naf lil hadd, ma, ħlief lil ħbiebi tal-kulleġġ, u, issa li aħna fil-vaganzi tas-sajf, id-daqsxejn ta' moġħdija taż-żmien tiegħi, wara l-istudju, hija li niltaqa' ma' shabi u mmur sal-Barrakka ta' Fuq jew xi dawra...

Karolina: Dawra ma' ħbiebek... Għidli s-sewwa u la taħbili xejn... Jiena sirt naf sewwa min huma dawn il-ħbieb tiegħek li qieghda tagħmel magħhom dik is-sabiha dawra sal-Qaliet ta' San Giljan!... Xejn ja tihmar u taħbi wiċċek... (*Sofie tihmar u tbaxxi rasha*). Għidli min hu dak il-ġuvni li qed tiltaqa' miegħu kuljum wara nofs in-nhar fil-kantuniera tat-triq u tibqa' sejra miegħu, u tiġi miegħu lura sal-bieb tad-dar malli jidlam. Għidli min hu?

Sofie: Dak?

Karolina: Iva dak... dak il-ġuvni li qieghed jiġi jistenniek fil-kantuniera... dak il-ġuvni li qieghed jisfrattak...

Sofie: Dak kien jiġi l-iskola ta' St. Joseph meta konna tfal... oħtu ħabiba tiegħi... jiġi għalija biex jehodni fejn oħtu li tkun tistennieni Għar id-Dud ma' shabha... Toqgħod tas-Sliema.

Karolina: Xejn la tħarrifli biex taħbili dawn l-iskartati tiegħek... Ara x'jiena ngħidlek. Hu min hu dak il-ġuvni, ma rridekx tiltaqa' iżjed miegħu, u minn hawn ma toħroġx ħlief miegħi.

Sofie (*Iżzomm il-biki*): Le, mamà, tkunx hekk qalbek iebsa miegħi. Dak ġuvni li ili nafu mindu kont ċkejnkna... Kont ili ma narah. Hu stess ġie fuqi fit-tieġ tal-kuġina.. Marie Louise... le, mamà, kieku taf kemm iħobbni...

Karolina: Ma jimpurtanix. Għadek tifla ta' sbatax-il sena... M'iniex se nħallik tiġġerra mil-lum ma' ġuvni li jiena m'għandix pjaċir li jidhol ġewwa dari. Meta jasal il-waqt jiena naf ma' min għandek tintrabat... hadd m'hu se jidhol ġewwa dari ħlief dak li għandi pjaċir bih jien...

Sofie (*Tinfexx tibki*): Imma jiena lilu nħobb... lilu rrid... lilu rrid. (*Issabbat saqajha*).

- Karolina:** La toqghod issabbat saqajk xejn... la toqghod tnewwahli xejn. Ghidtlek li ma rridekx tiltaqa' mieghu... u xejn iżjed.
- Sofie:** Il-papà... il-papà... (*fost il-biki*) il-papà...
- Karolina:** X'inhu l-papà?... Dak ukoll forsi ghandu xi sehem f'din it-tabxa... Kellu l-ħila l-papà, bla ma jurini xejn (bħalliekieu ma jiena xejn) jindaħal f'din il-konfokka?
- Sofie:** Le, imma hu... irrid ngħid, il-papà tiegħu, issa la jġi mis-safar, għandu jkellem lill-papà.
- Karolina:** M'hix affari tal-papà. Dik affari tiegħi, u ta' hadd iżjed.
- Sofie** (*Toħroġ tibki*): Imma jien lilu nħobb... lilu nħobb...
- Karolina:** Mur, mur, u la tiġix quddiemni qabel ma trattab dik ir-ras iebsa li għandek.
Jidħol Ġamri, il-ġardinar.
- Ġamri:** Xi ġralha s-sinjurina, dal-biki kollu, miskina?!
- Karolina:** Dik minnha tibki fuq xejn. Hadd ma jista' jagħmlilha os-servazzjoni... jifthilha għajnejha... (*Tibdel it-ton*). X'in-qalagħlek mill-ġdid, Ġamri?
- Ġamri:** Kont sejjer mawra sal-ġnien ta' Sant'Anton ingib xi xtieli tas-siġar tal-lumi lis-Sur Ġan Felic.
- Karolina:** Għalfejn dawn is-siġar kollha, mhux biżżejjed għandna siġar?... Il-ġnien għoddu fgah bis-siġar; ma ħalliex rokna fejn nizirgħu ftit fjuri. Fejn se jħawwilhom?
- Ġamri:** F'dik il-qatgħa ta' wara l-vaska tal-ħut.
- Karolina:** Hemmhekk irridu għall-fjuri.
- Ġamri:** Għall-fjuri, sinjura, se nħalli roqgħa oħra, iżjed xemxija.
- Karolina:** L-ewwelnett jien irridek tħawwilli dak il-basal ta' l-iris u tal-kukku... banda tiżra' wkoll it-temperożi u band'oħra l-vjoli.
- Ġamri:** Fejn, sinjura?
- Karolina:** Fil-ġenb ta' wara l-vaska u l-basal ma' l-inħawi tal-ġiebjja.
- Ġamri:** Il-fjuri kont se nizragħhom mal-mogħdija ma' tul is-siġar tal-laring fejn tilhaqhom ix-xemx u l-basal mal-mogħdija tal-ġenb l-ieħor.
- Karolina:** Imma jiena rridek tagħmel kif ghidtlek, u lili toqghodx tiddettali. U neħilsuha. Kollox tagħmlu l-maqlub ta' dak li rrid jien.
- Ġamri:** Fejn tridni nizra' ma jghoddx għall-fjuri. Maġenb il-ġiebjja ma jarax wisq xemx.
- Karolina:** Mhux hekk qaluli.
- Ġamri:** Min, sinjura?

- Karolina:** Min? Min? Min jifhem daqshekk.
- Gamri:** Mela, skuži, sinjura, għidlu lil dan li hu, jiġi jiżragħlek u jhawwillek hu. Jien wara kollox għandi nimxi fuq dak li jgħidli s-Sur Ġan Feliċ.
- Karolina:** U jiena ma jiena xejn. Hawn ġew ma ngħodd xejn... il-kelma tiegħi ma tiswa xejn?
- Gamri:** Mhux ma tiswiex. Tiswa fuq li tiswa meta dak li tgħid u tordna huwa xieraq.
- Karolina:** Xi trid tgħid biha din l-espressjoni li hriġtli biha: "Meta dak li tgħid u tordna huwa xieraq"? Ma nagħmlux li sa tibda turina snienek u tisserdkilna int ukoll? Il-kelma tiegħi, jekk jogħġbok, tiswa daqs tas-Sur Ġan Feliċ.
- Gamri:** Mela l-aħjar haġa, sinjura, taqsmu l-ġnien fi tnejn; nofsu għalik u n-nofs l-iehor għas-sinjur. Lilu niżragħlu u nhawwillu b'mod li jixtieq hu, u lilek fil-biċċa tiegħek kif tixtieq int, imqar jekk tridni nhawwillek ix-xtieli rashom 'l isfel.
- Karolina:** Jekk int jidhirlek li sa toqgħod tgħaddini biż-żmien aħjar titlaq u tmur issib fejn taħdem ta' ġennien band'ohra. Nies bħalek m'għandniex x'irriduhom.
- Gamri:** Aħjar għidtlint, sinjura, milli għidtlek jien; għax biex ingħidlek ili mxabba' minn din id-dar... u ma tlaqtx s'issa rispetta tas-sinjur.
- Karolina:** U għandek il-hila tgħidu?
- Gamri:** Iva, sinjura, iva... u ili nistennieh dan il-waqt.
- Karolina:** X'waqt hu?
- Gamri:** Li tibagħtuni... irrid ingħid li tgħidli "itlaq minn hawn..." Madankollu, wara kollox, is-sinjur irid jibgħatni, mhux int. Imma jien dan l-inkwiet m'għandix bżonnu. Wiehed irid hekk, l-oħra trid hekk; wiehed igħid abjad; l-oħra tgħid iswed. Sewwa sew fuqi għandi l-imfiettaħ tal-bieb tal-ġnien... nista' nikkunsinnahom lilek.
- Karolina:** Kif?... Sejjer titlaq?
- Gamri:** Iva, sinjura... int stess għidtlint: "Aħjar titlaq u tmur issib taħdem band'ohra; nies bħalek m'għandniex x'irriduhom".
- Karolina:** Imma jien ma rridekx titlaq... irridek...
- Gamri:** Imma jien sinjura ma jistax ikun nibqa' magħkom...
- Ġan Feliċ** (*Jidhol. Igħid lil Gamri*): Kif, għadek hawn? X'inqala'?
- Karolina:** Ma nqala' xejn, hliet li dan irid jagħmel ta' rasu... irid jiżra' u jhawwel fejn irid hu.
- Gamri:** Sinjur, f'kelma waħda s-sinjura ma tridnix inhawwel ix-

xtieli tas-siġar tal-frott li sa nġiblek fejn konna ftehemna, għax hemm tridu għall-fjuri... u tridni nħawwel il-basal tal-fjuri fi bnađi fejn ma jarawx xemx. Emminni, sinjur, jien ma nafx fejn nibda nagħti rasi. Inti tordnali mod u hi tordnali ħaġ'ohra. Kollox bil-maqlub, u kollox bl-imghawweg. Hi stess qaltli biex nitlaq, u jiena sa nitlaq.

Ġan Felic: U inti ma titlaqx.

Ġamri: Le, nitlaq, sinjur, nitlaq.

Ġan Felic: Ara, Ġamr, isma' minni. Issa lis-sinjura nfehemha jien. Int mur fejn għidtlek.

Ġamri: Le, nitlaq, sinjur.

Ġan Felic: Ara, Ġamr... Nahseb li ma ftehmux... Jien issa nfehemha kollox. Tinsieq tghaddili l-villa biex tara jekk dawk is-siġar għandhomx bżonn ta' xi żabra.

Ġamri: Mā nitlaqx rispett tiegħek... Jiena sejjer inġiblek ix-xtieli, imma lili tintriganix, la biex inħawwillek u lanqas biex nizragħlek. Issiblek ġennien is-sinjura... Jiena sejjer.

Ġan Felic: Mur, mur, Ġamr. U tħabbilx rasek. Jiena issa lis-sinjura nfehemha jien. Imbagħad niftiehm u jiena u int.

Ġamri: Ma nitlaqx għal wiċċek... (*Joħrog*).
(*Pawsa*).

Karolina (*imberghna*): X'ridt tghid biha "lis-sinjura nfehemha jien?" Inti xi ħsibtni, xi ħmara li tlift il-boxxla ta' rasi? Li meta Ġamri tiegħek iġhidli bl-ordnijiet sbieħ li tagħtih jiena ma nkunx fhimtu?

Ġan Felic: Karolin, aġħmilli pjaċir, fil-ġnien indaħal mill-inqas li tista' għax jekk tifhem ħafna fi ħwejjeġ ohra tad-dar, fil-ġnien ma tifhimx, l-iktar fiż-żriġh u fit-taħwil ta' xtieli...

Karolina: Ma nifhimx... ma nifhimx... pretesti, skuži biex dejjem tagħmel ta' rasek. Ibda biex ma kellekx għalfejn tghid lil Ġamri biex iġhaddi fil-ġnien tal-villa għaž-żabra tas-siġar. Int taf li dik il-villa m'għandix pjaċir li tixtriha. Jien, biex tkun taf, mort għand il-prokuratur u għidtl u biex iħassar kollox.

Ġan Felic: X'ihassar?

Karolina: Ihassar il-bejġh.

Ġan Felic: U x'qallek?

Karolina: Qalli li ma jistax... li sar diġà ftehim bil-miktub.

Ġan Felic: Xejn iżjed?!

Karolina: Li wara kollox l-ordni tat-tħassir tal-bejġh għandu jin-

ghata minn ghandek... u sfaċċat li hu kellu l-wieċ u l-ardir għidli li lili... lili... lili, xejn inqas lili... ma jafnix.

Gan Felic: Nahseb li ma jafekx... Kif tridu jafek?

Karolina: Kif tridu jafni eh? Ma jafx li jiena s-sinjura mara tieghek.

Gan Felic: Aghmel li jaf li inti marti. B'hekk jidhirlek li għandu jhas-sar il-bejgħ?

Karolina: Ghaliex le?

Gan Felic: Ghax bhala marti l-ligi ma taghtikx dan il-jedd... il-jedd li tmur thassar dak li ftiehem bil-miktub ir-raġel tieghek. Il-ftehim tax-xiri għamiltu jien, u jien biss għandi l-jedd li nħassru. Il-ligi, lilek, lanqas taghtik li tixtri jew tbigh hwejghek bla kunsens tiegħi, aħseb u ara kemm taghtik li thassar il-ftehim tax-xiri ta' dar magħmul minn għandi.

Karolina: Allura, kif tgħid int, il-kelma tiegħi ma tgħodd xejn...

Gan Felic: Jiddispaċini ngħidlek li xejn...

Karolina: Din il-ħaġa rrid naraha... għax hekk ma jistax ikun li nkomplu f'dil-ħajja jien u int... Ix-xiri tal-villa għandi jkollu pjaċir bih jien ukoll.

Gan Felic: Sa ċertu pont ma rridx nċaħhdek minn dan id-dritt.

Karolina: Mela la għandi d-dritt, il-villa ma tixtrihix. Jien ma rridx ngħaddi sajf ġewwa Hal Balzan.

Gan Felic: La ma jogħgħbokx, tiġix... oqgħod waħdek; nieħu miegħi lit-tifla. Dik ma tgħidx le. M'għandhiex għallinqas id-drawwiet u l-kapricċi li għandek int.

Karolina: Lit-tifla eh?! Tieħu mieghek lit-tifla?... Fuq it-tifla għad irrid inkellmek; madankollu, diġà kellimtek xi ħaġa, u għad irrid nerga' nkellmek... Wara kollox it-tifla tiġi miegħi.

Gan Felic: Fejn?

Karolina: Fejn nehodha jien. Jien diġà ftehimt mas-Sur Saver; il-lum kellu jiġi jgħibli l-prezz tad-dar ta' San Pawl il-Baħar, in-naħa tax-Xemxija... waħda minn dawk id-djar il-ġodda ta' fuq il-blat tal-Mistra.

Gan Felic: Inti dejjem lesta biex tmur kontra l-volontà tiegħi...

Karolina: Sewwa sew kif tagħmel int... Ma tridx thallat dik id-dar mal-villa li mort flomt biha, hux?

Gan Felic: Jien ma rrid inhallat xejn. Dik id-dar ta' fuq il-blat tal-Mistra ixtraha int, minn flusek... lili ddaħħalni f'xejn, u jien immur noqgħod Hal Balzan, u hekk, forsi, inkun nista' ngħix bi kwieti... Madankollu, biex tixtraha, jekk jogħgħbok, irrid ikollok il-kunsens tiegħi. Mingħajr il-kun-

sens tar-raġel il-firma tiegħek ma tgħodd xejn... għax ir-raġel huwa l-kmand tad-dar, u ifhimha din.

Karolina: Ma rrid nifhem xejn. Bhalma għamilt int, nagħmel jien. Daqskemm tikkmanda int, nikkmanda jien għewwa din id-dar. Il-lum għandu jiġi s-Sur Saver mat-tifel tiegħu... dak bniedem...

Ġan Felici: Jien mas-Sur Saver m'għandi x'naqsam xejn. Meta baġhat dik il-qoffa laring u dik l-ixkora patata lilek baġhatha... x'negozju għandek miegħu ma nafx. Naf li mindu ltqajna miegħu l-West End, San Pawl il-Baħar fil-ghaxija bit-tifel tiegħu, dawwarlek, dawra rasek li lanqas bqajt interessata ruhek mill-affarijiet tagħna tad-dar... is-Sur Saver tiela' u s-Sur Saver niezel... Gogò tiela' u Gogò niezel. Ma nagħmlux mod li thajjart tlaqqa' lil Gogò ibnu ma Sofie?... llek treddinli fuqu. Jien tfal tan-neguzjanti tax-xatt ma rridx nithallat magħhom.

Karolina: Tifel ta' neguzjant ix-xatt! Bhallikieku mhux bin-negozju ta' missierek li għandek ir-renta u li biha qieghed tgħix ta' sinjur.

Ġan Felici: Missieri, jekk jogħġbok, kien aġent tal-vapuri, esportatur tal-patata u viċi-konslu tal-...

Karolina: Aġent tal-vapuri u neguzjant ix-xatt għaliya drapp wiehed. Il-qligh iġhodd. Il-lum is-Sur Saver proprjetarju ta' djar; għandu negozju li jhalli qligh daqs ta' baruni. Għandu tifel uniku li għallmu l-iskola biex imexxi n-negozju... Xi trid iżjed? Għal bintek mhux ġej xi markiz. Imbagħad din l-iskola kollha. Ajma kemm qegħdin jaqilgħu flus il-professjonisti! L-iktar it-tobba; kollha tarahom isifrulek... imorru qalb is-suwed. Hu gost tara lil bintek sejra l-Malajja. Lanqas taraha iżjed b'għajnejk!

Ġan Felici: Dan kollu ħolm tiegħek. It-tifla hadd għadu ma talabha minn dawn ix-xorta ta' nies. Naqtgħuha. Jien San Pawl il-Baħar ma rridx nixtri djar. Lis-Sur Saver la ssemminulix iżjed u xejn la toqghod timlieli rasi b'ibnu. Meta jasal iż-żmien naf jien ma' min għandi nlaqqa' lil binti.

Karolina: Ma' min tlaqqagħha? Ma' xi wiehed minn daww iż-żinżilli li għandna jduru mas-saqajn... moħħ ir-riħ... kollhom *picnics*, żfin u kuncerti u laqgħat ma' hafna xebbiet sfrattati... ma' xi wiehed minn daww iż-żgħażaġh li għal sold jonqoshom tnejn... u li biex ipejpu sigarett jitolbu xi xelin lill-papà... bil-kotba kollha li jgħorru taħt abthom?... Jien ili narak imxengel lejn il-kapriċċi ta' bintek. Imma tiġi fi kliemi... jekk inti tkompli mal-kapriċċi

tagħha, lil bintek għad taraha ma' wiċċek, u jkolllok tbigh il-villa biex tmantniha. Ara x'qiegħed ngħidlek!

Ġan Feliċ: Fuq Sofie ahjar ma nitkellmu xejn iżjed. Il-villa nixtriha u digà ftehimt mal-prokuratur. Qiegħed nistenna lis-sid jiġi mis-safar. Nittama li ftit tal-granet ohra naghmlu l-kuntratt tax-xiri. Għalhekk m'għandek għalfejn tibqa' ssus warajja xejn biex nixtri d-dar li biha webblek is-Sur Saver.

Karolina: Is-Sur Saver għandu jiġi jkellmek.

Ġan Feliċ: Fuq hekk m'għandu għalfejn ikellimni xejn.

Karolina: Fuq hekk u fuq haġ'ohra.

Ġan Feliċ: U x'inhi dil-haġ'ohra?

Karolina: Inti taf. Ghidtlek fuqhiex... Lil Sofie ttellifilhiex xortiha

Ġan Feliċ: Jaħasra, Karolin, tkunx rasek iebša. Tiġinix b'dan il-fellus li deffist jew deffsulek f'rasek. Dejjem moħħok biex tmur kontra x-xewqat ta' żewġek u ta' bintek, jien għidtlek; jekk trid tixtri d-dar f'San Pawl il-Baħar, ixtriha, mur oqgħod fiha inti u lili tfittixnix iżjed, ħallini ngħix bi kwieti.

Karolina: Inħallik tgħix bi kwietek... tħalli lil bintek tagħmel kap-priciċiha... Inti u bintek ġewwa din id-dar... waħedkom... u jien, hemmhekk waħdi... qisni m'għandix raġel... Imma dan ma jkun qatt. Tiegħi tgħaddi. (*Toħroġ b'saħna kbira*):

Ġan Feliċ: X'mara din u x'mara din!

Tessie (*Tidħol b'ittra f'idejha*): Sinjur, hawn din l-ittra waslet issa. Hawn ukoll in-nutar, is-Sur Ġervazju. Jixtieq ikellmek.

Ġan Feliċ: Ghidlu jidħol. (*Tessie toħroġ*). (*Ġan Feliċ, huwa u jaqra l-ittra*): Ittra mill-prokuratur ta' sid id-dar. Wasal il-Baruni Ciantar mis-safar. Habat tajjeb.

Ġervazju: (*Jidħol*) Ġejt nittawwallek għax kelli għalfejn naghmel kuntratt għand wieħed li wella l-ħanut hawn isfel f'tarf din it-triq. U hekk Sur Ġan Feliċ, xi tgħidli mill-ġdid?

Ġan Feliċ: Mill-ġdid m'għandi xi ngħidlek xejn, ħlief li waslitli ittra issa issa minn għand il-prokuratur ta' sid id-dar fejn qalli li l-Baruni Ciantar wasal minn vjaġġ li għamel. Smajt li mar mawra sa Katanja jkellem xi speċjalista—miskin ibati bil-qtigh tan-nifs, kif kien qalli l-prokuratur tiegħu. Għarrafni li l-Baruni biħsiebu jaſalli wasla d-dar u jitratta miegħi wkoll fuq xi haġ'ohra importanti, barra mix-xiri tad-dar. Ha Manjifk. Aqra l-ittra.

- Gervażju:** (*Wara li jkun qara l-ittra*). Milli jidher ghandu premura kbira li jarak.
- Ġan Feliċ:** X'naghmlu, Manjifk? Ma jidhirlekx li jaqbel tkun hawn- hekk inti wkoll?
- Gervażju:** Naħseb li jaqbel.
- Ġan Feliċ:** Biss dik l-imbierka ta' marti... dik... dik... dik is-salib tiegħi... Marti li dejjem tmieri... li dejjem tridha tghaddi tagħha. Jekk ngħid sa naghmel hekk, ghax jaqbel hekk, araha tmerini biex ma naghmilx hekk, imma l-maqlub ta' dak li ngħid jien... Nibża' li tagħmilli xi waħda quddiem li l-Baruni Ciantar wasal minn vjaġġ li għamel. Smajt tad-dar ta' Hal Balzan, saret xitan... tghidx x'ma ħolqitx biex ma thallinix nixtriha... bilfors riedet li tghaddi tagħha...
- Gervażju:** X'inhi mela l-fehma tagħha? Għaliex hija kontra dan ix-xiri?
- Ġan Feliċ:** Għaliex, qalet, li s-somma tax-xiri hija għalja... u flok il-villa ta' Hal Balzan tridni nixtri dar San Pawl il-Baħar. Hemm fin-nofs dak in-neguzjant tas-Sur Saver bil-maħžen ix-xatt u ibnu li milli jidher ħajruh għal binti.
- Gervażju:** U inti, milli jidher, m'intix tal-parir li flok id-dar tal-Baruni Ciantar tixtri dik li tixtieq martek... u lanqas li tlaqqa' lil bintek ma' bin is-Sur Saver.
- Ġan Feliċ:** Xejn li xejn. U, milli jidher, lanqas binti m'hi sejra tit-ħajjar tizzewweġ lil bin is-Sur Saver. Binti l-lum, taf inti, għandha ideat li xejn ma jaqblu ma' dawk ta' bin neguzjant imdorri x-xatt. Mix-xeħta, binti tefgħet għajnejha fuq xi zaġħżuġ li qiegħed jistudja l-Università.
- Gervażju:** Jekk martek, ibda biex, għandha t-temperament ta' dawk in-nisa li dejjem iħobbu jmorru kontra x-xewqat ta' żwieġhom, jiġifieri għandha d-drawwa ta' l-ispirtu tal-kontradizzjoni, l-aħjar mezz li turiha li reġa' bdielek fuq ix-xiri tal-villa tal-baruni.
- Ġan Feliċ:** U mbagħad? Jidhirlek, Manjifk, li sejra tbiddel hekk min-nufih il-fehma tagħha? Naħseb, Manjifk, li ma tantx tibdilha malajr, ghax meta twaħħal haġa f'rasha qajla lill-mara tiegħi tneħħielha.
- Gervażju:** Ara x-xejra li tieħu u kif tehodha. Naħseb li n-natura tagħha, ta' mara li għandha d-drawwa tmur kontra x-xewqa ta' haddieħor, iġġagħlha tmur kontra l-ħsieb ġdid li tkun urejt li għamilt... u tinfexx biex iġġagħlek tixtri l-villa li inti wara kollox trid tassew tixtri. Hemmhekk

aqbadha fil-kelma u hi ssib ruhha maqbuda f'nassa li minnha ma tistax toħroġ.

Ġan Felic: Nittanta nimxi fuq il-parir tiegħek, u nara x'joħroġ. Jekk nara li ma rnexxejtx indawwar il-pruwa u mmexxi fuq ir-rotta ta' qabel.

Gervażju: Naħseb li toħroġ minnha harir.

Ġan Felic: Jalla r-rizq.

Gervażju: Nerga' narak.

Ġan Felic: Erga' għaddi, Manjifk. Naħseb li l-baruni jkun hawnhekk minn hawn u ftit ieħor.

Gervażju:... Ghandi daqsxejn ta' qadja sa għand l-avukat Bezzina u nerga' niġi...

Ġan Felic: Tantx tiddawwar, Manjifk, halli dak li għandna nirfnu inbighuh.

Gervażju: Saħħa.

Ġan Felic: Saħħa.

Tessie: (*Tidħol u tgħid bil-mod*). Sinjur. Hawn ċertu sinjur ma' żagħżuġh. Qalli li hu s-Sur Saver... jixtieq ikellmek.

Ġan Felic: Ġej.

Tessie: Daħħaltu fl-istudju.

Ġan Felic: Is-sinjura fejn hi?

Tessie: Issa għadha kif ratni. Għidtilha bih, u nizlet tigri biex milli jidher tmur tilqagħhom hi qabel ma tasal int.

Ġan Felic: Tajjeb. (*Joħroġ*).

Tessie: (*Issejjaħ*). Sinjurina, sinjurina Sofie...! Sinjurina Sofie...!

Sofie: (*Wara ftit tidħol imgħaġġla*). Hawn jien, Tess... Kont qiegħda fil-kamra l-oħra nissamma' wara l-bieb.

Tessie: Għandi din l-ittra għalik. Kien hawn Aldo. Stennieni hawn barra jiena u hierġa għax-xiri u qalli nagħtihielek malajr. Qalli li l-lejla ma jarakx. Ferhan, ferhan, issokta jgħidli li l-papŕ tiegħu wasal mis-safar u li jispera li jarak mument ieħor.

Sofie: X'qallek iżjed?

Tessie: Xejn... qalli: Inti tihelha l-ittra... fiha għidtilha kollox..

(*Jissokta*)